

Edebî Bir Tür Olarak Hukuk

Gökhan Yavuz DEMİR*

"Bir insan her zaman hikâye anlatıcısıdır; kendi hikâyeleriyle ve başkalarının hikâyeleriyle çevrili yaşar; başına gelen her şeyi onlar aracılığıyla görür ve hayatını anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır."

Jean-Paul Sartre

Bildirimim başlığı "Edebî bir tür olarak hukuk." Vurgu elbette başlığın ilk bölümü, yani "edebiyat" üzerine. Hiç kuşkusuz bu bir keşif değil veya en azından benim keşif yaptığuma dair bir iddiam yok. Yine de meslekten hukukçulara karşı, hukukun edebî bir tür olduğunu iddia etmenin çalınca bir teşebbüs olduğunun farkındayım. Bu yüzden sadece hukukçuların hoşgörüsüne sığabilirim, fakat bu durum, metnini acımasız ve sert eleştirilerden muaf kılmaz. Yapabileceğim en iyi şey, cevaplarını bulamasam da zihnimi meşgul eden bazı soruları paylaşmak olacak.

Böyle bir konuda yazmaya başlarken atacağım ilk adımın "edebiyat," "edebî tür," ve "hukuk" kavramlarını tanımlamak olması gerekirdi. Çünkü bildirimim tezi bu üç kelimedenden oluşan başlığa sığdırılmış durumda. Edebiyatla hukuku tanımlamaya kalkışmayacağım, ve bu iki kavramı en amiyane, en bilindik anlamlarıyla kullanmaya çalışacağım. Bunun sebebini bildirimim bitirdiğimde göreceğimizi umuyorum. Ama "tür" üzerinde biraz konuşmalıyız. Önce ansiklopedik bir tanımına göz atalım:

"EDEBÎ TÜR: Konu, üslup, form veya amaçları açısından benzerlik gösteren edebiyat ürünlerinin oluşturduğu kategoriler. Tür, bir geleneği veya benzer örnekleri ayırt etmek için sık sık kullanılan bir formu tanımlar. Bazı eserlerin belirli bir türe sokulması zordur; bazıları da birçok sınıflandırma içinde yer alabilir."

Açıkçası bu basit tanım bile tür dediğimiz şeyin, ne kadar kaygan bir zemin üzerinde durduğunu bize içten içe ima ediyor.

Tanımlımızdan çıkan sonuçları tasnif etmeye başlarsak, birincileyin, edebî türler edebî eserlerin sınıflandırmalarına yarayan edilgin kategoriler değildir, aksine sosyal anlamlarla formel kalıpların edebiyatın dili içinde keşişmesinin ürünü ve bu dilde kurulabilecek cümlelerin ufuklarını belirleyerek tek tek eserleri mümkün kılan etkin yapılarıdır; ikincileyin, edebî türler hem eserlerin okurlarına seslenme biçimleri hem de okurların eserden beklentileri üzerinde sınırlamalar oluşturur; üçüncüleyin, aynı zamanda bu eserlerin hem çağdaş başka eserlerle hem de bütün bir edebiyat tari-

hiyle diyalogunu sağlar. Bütün bu kalemler birarada düşünüldüğünde, her eser kendini belli bir tür içinde konumlandırırken zorunlu olarak, geçmişte o tür içinde başka eserleri ve o tür form veren sosyal koşulları "hatırlar." Buna göre tür, eserin kimliği, edebiyatın ise belleğidir.

Türlerin arasındaki sınırların mutlak ve aşılamaz olduğuna dair inanç modern bir inançtır. Türlerin, biz entelektüellerce mevcut bir vakta olarak kabul edilmeye başladığı ve türlerin sınırlarının ciddiye alındığı zamanlar 17. ve 18. yüzyıllardan öteye gitmez. Yüzyılımızda ise türlerin ortadan kalktığını söylemekten çok, tür anlayışında büyük değişimler yaşandığını söyleyebiliriz. Meselâ edebî türlerin içinde hatırı sayılır yere sahip bir tür olan romanın içindeki türlerin giderek artması: politik roman, tarihi romana zeyl olarak fantastik roman, bilim kurgu roman, gerilim romanı, polisiye roman vb. Yüzyılımızın şahit olduğu bir başka gelişme ise türler arasındaki alışveriştir. Meselâ Gabriel Garcia Márquez'in elinde realist roman fantastik unsurlarla beslenerek büyümlü gerçekçilik haline gelirken, Umberto Eco klâsik romanla bildiğimiz detektif romanını harmanlamıştır.

Asıl mesele türlerin nasıl devam ettiğidir? Meselâ bu varsayıldığı gibi genetik bir birlik midir? Bunu iddia edebilmek için form bakımından tam bir devamlılık bulmak gerekir, ki bulduğumuzu söyleyebilir miyiz?

Sözün gelişi, trajedi tek bir tür müdür? Hiç kuşkusuz, gördüğümüzde bir trajediyi bir komediden ayırt edebiliriz. Ama trajedinin kendi tarihi içinde aldığı formları da biliyoruz: Grek trajedisini, Elizabeth devri trajedisini, klâsik Fransız trajedisini, 19. yüzyıl Alman traje-

disi. Bunlar çok ayrı türler midir, yoksa tek bir türün ayrı cinsleri midir?

Aradaki sınırı çizmek güç. Çünkü bu ayırım, başka bütün ayırımlar gibi linguistik bir ayırımdır ve bütün linguistik ayırımlar gibi keyfi bir ayırımdır. Hiç kuşkusuz, türleri oldukları şeklin tam aksi şekilde de tasnif edebiliriz. En azından Derrida'dan beri, edebîlik dedikleri şeyin, edebî bir özün olmadığını biliyoruz. Böyle bir şey yok. Aynı cümle, aynı sayfa elimizde mevcut bir omni-tekst olmadığından, belli bir kontekste edebiyata, başka bir kontekste gündelik hayatın veya gazetelerin diline ait olabilir. Dolayısıyla bu metnin edebî olduğunu, şu metnin edebî olmadığını söyleyecek kesin bir analiz formu yok.

Türler arasında yapılan ayırımların, modern teoride ve akademik analizlerde fonksiyonel olduğu açıktır. Fakat türler arasındaki bu ayırımın mutlak olduğuna inanmak, modern teoride ve akademik analizlerde işleri karıştıracak ve derinliği kaybettirecek kadar disfonksiyonel de olabilir. Entelektüel faaliyet türler arasında ayırımlar öngörerek verimli düşünceler üretebilir, ama bu ayırımların sadece ayırımlar olduğunu değiştirmez.

Türler arasında yapılan ayırımlar mutlak değildir. Homeros'tan bir mısraı okuduğumuzda, onu güzel bulur ve ne hoş bir şiir diyebiliriz. Ama bunu ancak bugünün parçalanmış şiirinin perspektifinden yapabiliriz. Çünkü Homeros yazarken sadece anlattığı şeyi nasıl söylediğine bakan ve lirik sesleri kullanan biri değildi. Onun anlatacak bir hikâyesi vardı. Epikten bahsediyorum. Geçtiğimiz yüzyıl yaşadığı iki dünya savaşına rağmen epik çıkaramamıştır. Çünkü epik parçalanmıştır, hikâye anlatmak romanın, güzel söz söylemek şiirin payına düşmüştür. Oysa Homeros yazarken veya daha doğrusu söylerken

*Dr. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi

bu ayrımları düşünmüyordu, o hikâyesini lirik bir üslupla anlatıyordu, o kadar.

Edebiyatın hukukla ilgisine dikkat çekmek, hukukun, daha önce düşünülmemiş ve yahut da hiç düşünülmemiş varsayımlarına, prosedürlerine ve diline yeni bir bakışa yol açar.¹

Nedense hukukun başka birliktelikleri -ekonomi, sosyoloji, politika, etik, ideoloji vb.- imaları açısından hep tatmin edici olmuştur. Ama şimdi vurguladığım bu en asli birliktelik hep yok sayılmıştır.

Hukukun sosyolojik veya ekonomik bir fenomen olarak görülebildiği, hukukun yol açtığı etik ilgiler olabildiği, hukukun gerektiğinde ekonomiyi ve sosyolojiyi kullanabildiği malumunuzdur. Çünkü bu birlikteliklerin her birinin tarafları kendine ait metodoloji hakkında kendilik-bilinci yapıya kavuşturan birer "disiplin" olarak kabul edilir.²

Hiç kuşkusuz edebiyat da bir "disiplin"dir; ama kelimenin en "don kişot" anlamında. Çünkü en azından Eflâton'dan bu yana, edebiyat her türden "disipline edilmiş" düşünceye tehdit olarak algılanmıştır.

Edebiyatın kendisi o derece kaygan ve çok boyutludur ki, edebiyat ile hukukun birlikteliğinden bahsetmek yel değirmenlerine saldırmaktan farksızdır.

Edebiyatın kullanımı hukukî yorumlama ve anlama sürecini zenginleştirir. Dworkin'in dediği gibi, hukukî kavrayışımızı ancak, başka bilgi sahalarından, bilhassa da edebiyattan, derlediğimiz yorumları hukukî yorumla harmanlayarak derinleştirebiliriz. Çünkü

hukukî muhayyile her zaman edebî bir muhayyiledir.

Edebî eserler, bilhassa da hukukî bir problem veya hukukî bir çatışma üzerinde yoğunlaşan tahkiyeler, hukukun doğası yahut hukukun ne'liği üzerine, klâsik hukuk incelemelerinin rutinine kolayca ıskalanabilecek konuları düşünmemizi sağlar. Meselâ Kafka'nın *Dava'sıyla Dostoyevski'nin Suç ve Cezası'nı* hatırlayalım. Gerçek bir ortodoks olan Dostoyevski, Raskolnikov'un hikâyesi üzerinden her suçun bir ceza gerektirdiğini anlatıyordu. Kafka ise bize Bay K'nın hikâyesini tersten anlatmıştı, her ceza da bir suç gerektirir.

Bu bahsettiğim, edebiyatta hukuktur.³ Oysa bizim konumuz edebiyat olarak hukuk. Burada söz konusu olan iki farklı tür arasında etkileşim değildir. Edebiyat olarak hukuk, yazılı hukuk gibi hukuk metinlerinin anlamının tıpkı başka edebî metinler gibi yalnızca yorum aracılığıyla keşfedilebileceğini ve bu yorumun da ancak edebî teknikler kullanılarak mümkün olabileceğini iddia etmektedir.

Bildiğiniz üzere hermenoytik hukuka ve teolojiye dayanır. Modern zamanların hermenoytik ustası Gadamer, modern hermenoytiğin edebiyatı yorumlamak olduğunu söyler. Bu yüzden edebî bir tür olarak hukuk yaklaşımı -yazarın, okurun, metnin, ve bu ilişkiyi mümkün kılan kontekstin rolü ile ilgili olarak edebiyat ile hukuk arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile ilgilenen hukukî hermenoytiktir.

Hem hukuk hem de edebiyat aslen linguistik faaliyetlerdir. Dilde ve dille gerçekleştirebilirler. Hukukun da edebiyatın da hammaddesi dildir. Hukuk belirsizdir, çünkü hukukun dili belirsizdir.⁴ Hayatın konteksti dil sabit değildir. Tam da bu dengede durmayan kontekst hukuku kavrayışımızı belirler. O vakit, hukuka bakış açımız da bu kontekst kadar değişken olmalıdır.

Hukuk ve edebiyat hakkında düşünmek, nasıl düşündüğümüz hakkında düşünmek için yeni bir imkân sunar. Edebiyat olarak hukuk, yazılı veya sözlü dil olarak hukukun anlamı hakkında refleksiyona yol açar. Edebiyat olarak hukuk; hukukî akıl yürütme, hukuk dili, hukukun yapısı ve işleyişi, hukukî argümanın retoriğini anlamamıza önemli katkılar yapar. Hukuka edebî bir bakış, hukukun tahkiye yapılarıyla, retorik stratejileriyle ve linguistik konvansiyonlarla ilişkisini ortaya koyar.⁵

Edebiyat her şeyden önce insanlık durumunu ifşa eder. Edebî tür olarak hukuk, hem hukukun insanlık durumunu nasıl yorumladığını hem de hayatın içinde insanların kendi eylemleriyle kendi düşüncelerini nasıl eşleştirdiklerini kavramamıza yardım eder.

Hukuk ne Tanrının ifşa ettiği bir hakikat ne de bilimin keşfettiği bir olgudur. Hukuk sosyal hayatın farklı ve değişen amaçlarına hizmet eden linguistik bir sistemdir. İnsan için hayatî olan, kendine ve dünyaya bir anlam katmak,

ve anlamsızlık içinde boğulmamaktır. İnsan kendine, dünyaya ve varoluşuna hikâyelerle anlam verir. Sosyal hayat moleküllerden, elementlerden veya atomlardan değil, hikâyelerden mürekkeptir. İnsan hikâye anlatan bir hayvandır. Bir insan her zaman kendi ve başkalarının hikâyeleriyle kuşatılmıştır.⁶

Ama insan sadece hikâye anlatan bir hayvan değildir. İnsan aynı zamanda yargılayan hayvandır da. Doğduğu andan itibaren kendini, çevresini, ve hayatını yargılamaya başlar. İnsan hayatı hikâyeleriyle tecrübe ettiği ve hayatı bir hikâye anlatır gibi yaşadığı için bu yargılama faaliyetini de hikâyeler üzerinden yürütür. Evet, yargılarız, ve bunu bilinçli veya bilinçsiz nefes alıp verir gibi yaparız. Yargılarımızı hikâyelerimiz üzerinden yürütürüz. Kendi hikâyelerimize dayanarak başkalarının hikâyelerini yargılarız. Hikâyelerimiz üzerinden başka hikâyeleri yargılarız.

Hayatımızı hikâye etme biçimimiz doğrudan kendimizi anlama biçimimizi etkiler; kendimizi anlama biçimimiz doğrudan başkasını anlama biçimimizi belirler; başkalarını anlama biçimimiz doğrudan başkalarını yargılama biçimimizi belirler; başkalarını yargılama biçimimiz ise doğrudan dünyanın yaşanılması veya yaşanılmaması bir yer olduğunu belirler.

Ben'i ve Öteki'ni, ve en genelinde sosyal hayatı inşa eden hikâyeler asla

(4) Akbaş, Kasım; *Hukukun Büyübozumu/Eleştirel Hukuk Çalışmaları Hareketi*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 97 ve 154.

(5) Brooks, Peter; "Narrativity of Law," *Law and Literature*, 2002; 14, 1, s. 9.

(6) İnsanın kendini bir hikâye üzerinden yaratması ve insanın hikâyeleriyle insan olduğu hakkında derli toplu bir çalışma için bkz. Randall, William R.; *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler/Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*, çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999. İnsanın konuşma veya kendini hikâye etme ihtiyacıyla ilgili çarpıcı ve yaşanmış bir örnek için bkz. Márquez, Gabriel García; *Bir Kayıp Denizci*, çev. İsmail Yerguz, Can Yayınları, İstanbul 2003, ss. 104-107; "Sözlerini duyunca, susuzluğumdan, açlığımdan ve umutsuzluğumdan çok, beni allak bullak eden serüvenimi anlatmak istediğimi anladım. Bir solukta, neredeyse boğulur gibi. ... Ne var ki artık bir şey yutmak istemiyor, başıma gelenleri anlatmak istiyordum. ... Serüvenimi anlatmak için birçok kez direndim."

(1) Daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. Caudill, David S.; "Scientific Narratives in Law: An Introduction," *Law and Literature*, 2002; 14, 2, ss. 253-274.

(2) Morawetz, Thomas; "Law and Literature," *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory*, ed. Dennis Patterson, Blackwell Publishers, Oxford 1999, s. 450.

(3) Edebiyatın hukuk için bkz. Luyster, Deborah B.; "English Law Courts and the Novel," *Law and Literature*, 2002; 14, 3, ss. 595-605. ve Kieran, Colin; "Continuing Negotiations: Law and Literature in Short Stories by Louis Auchincloss," *Law and Literature* 2003; 15, 2, ss. 189-207.

hikâyenin bütünü değildir ve bu yüzden sürekli yorumlanarak yeniden yazılmalıdır.

Hukuk, karşıtların, çatışmaların, tarafların hikâyelerinde ikamet eder. Çünkü adaletin dünyada bir gerçekliği yoktur.⁷ Adalet hikâyelerimiz üzerinden insanın kalbinde ikamet ettiği için sosyal hayatta bir gerçeklik kazanır. Hukuka can veren hikâyedir.⁸ Hukuk hikâyede yaşar. Retorik tam da burada devreye girer. Kazanmak için tarafların hikâyesi ikna edici olmalıdır.

Burada edebiyat teorisinin ve hermenoytığın temel sorusu bir kez daha karşımıza çıkar: hikâyenin anlamı yazarca mı yeşertilmiştir, yoksa okurca mı inşa edilmiştir; hikâyeye anlamı veren hikâyeyi anlatan mıdır, yoksa hikâyeyi dinleyen midir?

Dil belirsizdir.⁹ Hammaddesi dil olan, dille ve dilde mümkün olan hukukta kesin ve tek anlamlı bir yasa metni arayışı, sosyal düzensizliğe ve politik rölativizme karşı bir önlemdir. Biz çalkantılardan, belirsizlikten ve rölativizmden korksak da korkmasasak da fiilî durum budur. Tek anlamlı bir yasa metni, kesinlik iddiasındaki bir hukuk hikâyesinin kurgusudur. Bu yaklaşımın zımnî kabulü, tek sesli, açık ve berrak metinlerin doğru okumasının mümkün olduğu; çoksesli, bulanık ve belirsiz metinlerin ise keyfi ve anlamsız olacağıdır. Yasa metninin linguistik yazgısı, ne kadar öngörülür ve iyi kaleme alınmış olsa da çok anlamlı olmaktır. Çünkü yasa metni sosyal hayatı çerçeveleyemez, oysa talep olduğu şey tam da budur. Kesinlik iddiası çerçevelemeyi

gerektirir, kesin olan çerçevelenebilen ve çerçevenin içine yerleştirilebilenidir. Halbuki sosyal hayat çerçevelenemez. Ve dil çerçevelerin çerçevesidir. Ve hukuk da edebiyattan yahut dilden daha az belirsiz değildir. Hukuk da edebiyat kadar plüralistik okumalara açıktır, ve yasa metinleri de dekonstrüksiyona açıktır.

Bu yüzden hukukta sürekli büyüyen bir yasalar ve içtihadlar külliyyatıyla karşılaşırız. Yorumlama ihtiyacının ortadan kalkabileceği bir nokta yoktur. Yorumlama ihtiyacının ortadan kalkabileceği bir nokta olduğunu savunmak yanlıguların yanlıgısidir. Hiçbir yazılı metin ve yasa metni için, artık onun hakkında söylenebilecek yeni bir şey yok diyemeyiz.

Hakimin asıl görevi, adaleti tesis edip kamu vicdanını rahatlatmaksızın, bunu çoğu kez yasa metnine rağmen geliştirdiği bir yorumla yapmak zorunda kalabilir. Çünkü bildiğimizin gibi, temel varsayım, hakimin yasa metnini lafzıyla değil ruhuyla yorumlaması gerektiğidir.

Metinler gibi yorumlar da bize geleneğin mirasıdır. Yorumları başka yorumlarla harmanlayarak yeniden yorumlarız. Bütün yaptığımız yorumların yorumlarıyla yorumları yorumlamaktır. Her yer ve her şey yorumlarla doludur. Ve yalnızca yorumların yorumları vardır. Bu yüzden, hem olguların hem de hikâyelerin anlamları kendilerinde değil, yorumlarındadır.

Hukukun nötr olduğu konusunda bir kabul olabilir. Ama hukukun nötr olduğu iddiası hukukun veya belli hukuk yaklaşımlarının kendi kurgusudur; bu

kurguya göre hukuk bir kurgu değildir. Hukuk, çarpışan iki hikâye arasından birini nötr olduğu için değil, sadece daha iyi kurgulandığı, daha iyi takdim edildiği, ve daha ikna edici olduğu için tercih edip adaleti mümkün olduğunca tesis eder. Hukukî durumlar her zaman çok boyutlu çatışan hikâyelere göre anlaşılabilir. Bu yüzden, hikâyenin olmadığı yerde adalet mümkün değildir.

Davalının bir hikâyesi vardır. O, bu hikâyesini avukatına anlatır. Avukat bu hikâyeyi yorumlayarak kendi hikâyesini yazar. Savcının da iddianamesi de bir anti-hikâyedir. Yargıç bütün bu hikâyeleri dinleyerek, hikâyeye son şekli verir. Esasında ortada “gerçek” diyebileceğimiz, veya bütün hikâyelerin orjininde yatan “asıl” hikâye diyebileceğimiz bir hikâye yoktur. Dava sürecinde kah olguların kah anlatılan hikâyelerin yorumlarından, okunmasından, ve yeniden yazılmasından inşa edilen yeni bir hikâye vardır artık. Yoksa yargıca her duruma uygun doğru ve adil bir kararı fısıldayan yasa metni yoktur. Yargıç, dava boyunca dinlediklerinden yorumlayarak yeniden yazdığı hikâyenin ışığında yasa metninde kararını arar ve bulur.

Marxist hukukun, liberal hukukun, doğal hukukun, pozitivist hukukun, eleştirel görüşün hep kendi kontekstinden kurgulanmış bir hukuk hikâyesi vardır. Bunlar büyük harflerle HUKUK'un alternatif hikâyeleridir. Bir meta-tahkiye olarak baktığımızda, hukukun bu alternatif hikâyelerinin içinde “ezelî galip” ve “ezelî mağlup” tahkiyeler yoktur. Bunlar hukuk dediğimiz disiplini vareden ve farklı perspektiflerden anlatan hikâyelerdir.

Modern bilim, edebiyata ikincil bir statü uygun görür. Çünkü gerçek ile kurgu arasında bir ayırım öngörür. Gerçek ciddi, kurgu ise gayriciddi. Bu yüzden gerçek ciddi bilimin, kurgu ise gayriciddi edebiyatın payına düşer.¹⁰ Kurgu ile gerçek arasındaki ayırım düşünce tarihinde çoktan aşındı ve silindi. Çünkü gerçek ile kurgu arasındaki ayırımın kendisi bir kurgudur: gerçek bir kurgudur ve kurgu bir gerçektir. Edebiyatı gerçek olmadığı veya kurgu olduğu için hafife almak, kendi başarılarıyla gözleri kamaşan modern zamanların kibriden başka bir şey değildir. Bu yüzden “edebî” pejoratif bir sıfattır. Modern bilimlerde yazılan bir şey edebîyse hafiftir. Hukuk alanında yazdığımız bir tez jüri tarafından çok edebî bulundusa, bunun ne kadar pejoratif bir sıfat ve tezinizin de esasında hafif olduğunu ezeli bir mağlup olarak derinden kavrarız. Oysa, edebiyat da gerçektir, ve biz hayatı edebiyatla tecrübe ederiz. Aşık olmak, boşanmak, baba olmak nasıl bir tecrübeyse, iyi bir romanın sayfalarında kaybolmak da o kadar derin bir tecrübedir. İnsanlar roman okurken hayatı ıskalamazlar, aksine hayatı hiç tecrübe etmedikleri ve edemeyecekleri bir pencereden tecrübe ederler.

Modernist tavır kurgu hikâyeleri ve kahramanlarını -kendi yaratıcılarının kendi yaratılışlarına uygun gördüğü niyet ve tercihlerden ötürü asla gerçeklikle karışmayacak- yapay muhayyel ürünler olarak ele alma eğilimindedir.

Oysa günümüzün hermenoytığı kurgu hikâyeleri ve karakterleri yazarın niyeti kadar okurun kendi tecrübesiyle de şekillenen ve karakteristikleri sabit ve değişmez olmayan ürünler olarak ele alır.

(7) Supiot, Alain, *Homo Juridicus/Hukukun Antropolojik İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Bige Açmız Ünal, Dost Kitabevi, Ankara 2008, s. 21.

(8) Tahkiye olarak hukuk (law as narrative) benzetmesinin temel önermeleri için bkz. Uzun, Ertuğrul: *Hukuk Göstergebilimi, Legal Yayıncılık, İstanbul 2007, s.44.*

(9) Dilin belirsizliği hakkındaki ayrıntılı bir tartışma için bkz. Demir, Gökhan Yavuz: *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2007.*

(10) Game, Ann; *Toplumsalın Sökümü/Yapıbozucu Bir Sosyolojiye Doğru*, çev. Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara 1998, ss. 19-40.

Edebiyatla hukukun ilişkisi çok eskilere, Eski Ahit'e kadar dayanır.¹¹ Bu ilişkide hukuk edebiyata ihanet etmiştir. Hukuk, edebî bir tür olduğunu ısrarla reddeden edebî bir türdür. Transdisipliner çalışmaların sosyal bilimlere damgasını vurduğu günümüzde bu ilişkiyi yeniden tesis etmek elzemdir. Çünkü hukuk, edebî türe kimliğini armağan eden bütün karakteristiklere sahip edebî bir türdür. Hukuk olarak hukukun karşısında edebî bir tür olarak hukuku savunmak; hukukî hikâyeleri edebî hikâyelerle eşitlemektir. Bizlerin hikâyeleri olduğu kadar, edebiyatın ve hukukun, yani disiplinlerin, kurumların ve kavramların da hikâyeleri vardır ve bütün bu hikâyeler bir arada sosyal hayat dediğimiz meta-hikâyenin sayfalarını doldurur.

En sonda en başa dönebiliriz. Hatırlarsanız, başta edebiyatı ve hukuku tanımlamak yerine en bildik anlamıyla kullanacağımı belirtmiştim. Ama şimdi ikisi üzerine son bir şeyler söyleyebiliriz.

Bilirsiniz açıklayamadığımız nedenselliklere tesadüf deriz. Elinizdeki metni kaleme alırken, mutlu bir tesadüf eseri olarak, birkaç sözlük sayfası karıştırdım ve şu tanımlarla karşılaştım:

EDEP: Hüsn-i terbiye, nezaket, zerafet, haya, edebiyat ilmi.

ADAP: Tekili edip. İslamda iyi ahlak, nezaket, incelik, güzel söz ve davranış ve bunlara ilişkin töre ve kuralları. İbadette gözetilecek kuralları, tasavvufta tarikatların kendilerine özgü yöntem ve ilkelerini içerir. Bir meslekle birlikte anıldığında, o meslekle ilgili temel ahlak ve davranış düzenlemeleri anlamına gelir. Çeşitli sanat, bilim ve spor dallarında da uyulması gereken

ilkeleri belirleyen adabın işlevi, İslam toplumlarında insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemektir. Topluluk veya toplumun büyük çoğunluğunca benimsenmiş olması da kişilerin adaba uygun davranmasını gerektirir.

EDEBİ: Arapça edepten geliyor. İyi huy, güzel ahlak; edebiyata, terbiye ve nezakete mensup.

EDEBİYAT: Arapça edepten geliyor. Edeple ilgili olan işler, eylemler, nesnelere, çalışmalar. Anlam kaymasıyla zarif, güzel, uyum, terbiye, üslup.

Bu ilişki başka dillerde var mıdır bilemem, en azından İngilizcede yok. Bu Doğuya veya bize has bir kavrayış. Bizler kendi dilimizde böyle bir eşitlemeye gitmişiz. Ve bunu kendi bildirimim sonunda anlamlı buluyorum. Evet, edebiyat edeptir; edep de en genel ve kuvvetli anlamıyla hukuktur. Burada ahlâkı değil, ama makul olmayı kasdediyorum. Hukuk makul olandır ve makul olan hukuktur. Hukuk=edep=edebiyat!

Sizlerle zihnimi meşgul eden soruları paylaştım ve nihayetinde zaman hakkında kendine şunları söyleyen Augustine'den çok da farkım yok: "Öyleyse zaman ne? Eğer hiç kimse bana bunu sormazsa biliyorum; ama soran kişiye açıklamak istesem bilmiyorum." Yani, cevaplarım yok. Zaten amacım da bir düşünce rahatsızlığı yaratmaktı...

BİBLİYOGRAFYA

• Akbaş, Kasım; *Hukukun Büyübozumu/Eleştirel Hukuk Çalışmaları Hareketi*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2006.

- Brooks, Peter; "Narrativity of Law," *Law and Literature*, 2002; 14, 1, ss. 1-10.
- Caudill, David S.; "Scientific Narratives in Law: An Introduction," *Law and Literature*, 2002; 14, 2, ss. 253-274.
- Demir, Gökhan Yavuz; *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Game, Ann; *Toplumsalın Sökümü/Yapıbozucu Bir Sosyolojiye Doğru*, çev. Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara 1998.
- Kieran, Dolin; "Continuing Negotiations: Law and Literature in Short Stories by Louis Auchincloss," *Law and Literature*, 2003; 15, 2, ss. 189-207.
- Luyster, Deborah B.; "English Law Courts and the Novel," *Law and Literature*, 2002; 14, 3, ss. 595-605.

- McGillivray, Anne; "Recherche Sublime: An Introduction to Law and Literature," *Mosaic*, 27:4 (1994:December), ss. i-ix.
- Márquez, Gabriel García; *Bir Kayıp Denizci*, çev. İsmail Yerguz, Can Yayınları, İstanbul 2003.
- Morawetz, Thomas; "Law and Literature," *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory*, ed. Dennis Patterson, Blackwell Publishers, Oxford 1999, ss. 450-461.
- Randall, William R.; *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler/Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*, çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999.
- Supiot, Alain, *Homo Juridicus/Hukukun Antropolojik İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Bige Açımız Ünal, Dost Kitabevi, Ankara 2008.
- Uzun, Ertuğrul; *Hukuk Göstergebilimi*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2007.

¹¹ McGillivray, Anne; "Recherche Sublime: An Introduction to Law and Literature," *Mosaic*, 27:4 (1994:December), s. i.